

Boekbespreking

H.M. van Melick

Die Moos- und Farnpflanzen Europas, W. Frey, J-P Frahm, E. Fischer en W.Lobin, in: Gams, Kleine Kryptogamenflora, Band IV, 6., völlig neubearb. Aufl. 1995. XII, 426 S., 149 Abb., 14,5 x 20,8 cm, geb.; prijs: DM 78,-/ ÖS 609,-/ SFr 75,-, ISBN 3-437-30756-8. Gustav Fischer Verlag, Postfach 720143, D-70577, Stuttgart, Duitsland.

Inleiding

Na 22 jaar is een geheel herziene "Kleine Kryptogamenflora" van H. Gams verschenen die voor de blad- en levermossen bewerkt is door respectievelijk Jan-Peter Frahm en Wolfgang Frey. Een vergelijking met voorgaande afleveringen leert, dat de opzet niet wezenlijk is veranderd, ook al is de uitgave zeker twee keer zo dik als zijn voorganger.

Tabellen

De algemene tabel voor planten met rijpe sporangiën is echter geheel anders van opzet. Deze voert namelijk in een klein aantal coupletten naar het niveau van klasse, onderklasse en familie waarbij het "uitsleutelen" van de *Anthocerotae* tegen de *Andreaeidae* wat merkwaardig overkomt en gemakkelijk tot vergissingen kan leiden. Immers, er zijn nog talloze levermossen die met vier kleppen openspringen.

De tabel voor planten zonder rijpe sporangiën bestaat uit 55 coupletten die, op één couplet na, alle betrekking hebben op levermossen. Wie een bladmos met deze sleutel wil determineren zal na enkele voorkeuzen de *Musci* moeten "uitsleutelen" tegen de *Jungermanniales* om bij de bladmossen uit te komen. Eenmaal zover, belandt men in het onzekere omdat de tabel ontbreekt voor de drie onderklassen: *Sphagnidae*, *Andreaeidae* en *Bryidae* waarin alle acrocarpe en pleurocarpe bladmossen ondergebracht zijn.

De gevorderde bryoloog zal deze omissie gemakkelijk ontlopen door meteen de sleutels van de familie of het geslacht te raadplegen maar de onervaren gebruiker raakt in verwarring. De soorten kunnen op naam gebracht worden met tabellen waarin alle soorten van één

geslacht zijn ondergebracht of die bestaan uit een groepering van een aantal genera die tot één familie behoren. Ook wordt in de tabellen wel een classificatie gebruikt die onder de familie staat en boven het geslacht (tribus). Dit leidt soms tot ongewoon lange sleutels zoals bij de *Pottieae* met maar liefst 84 coupletten. Dit geldt overigens ook voor de *Bryaceae* (85) waarin onder meer *Bryum* en *Pohlia* verenigd zijn en de *Amblystegiaceae* (57).

Er worden geen soortsbeschrijvingen gegeven. Morfologische, oecologische en verspreidings gegevens worden als diagnostische kenmerken in de tabellen gebruikt, soms aangevuld met enkele microscopische kenmerken. Ook is een aantal tabellen opgenomen van plantengroepen die vaak steriel zijn o.a. *Polytrichum* en enkele *Bryum*-complexen en verder voor *Grimmia's* die broedkorrels hebben.

Nomenclatuur en taxonomie

De nomenclatuur volgt voor de levermossen in grote lijnen Grolle (1983) m.u.v. het geslacht *Leiocolea*. Voor de bladmossen wordt de checklist van Europese mossen van Corley et al. (1981, 1991) doorgevoerd. Veelal zijn de meest gangbare synoniemen opgenomen wat soms opheldering geeft bij recent geaccepteerde nomenclatorische wijzigingen.

De gehanteerde taxonomie is een goede afspiegeling van de algemeen geldende opvattingen in Europa. Daarom verbaast het, dat *Riccia duplex* en *R. rhenana* die een diploide vorm schijnen te zijn van respectievelijk *R. canaliculata* en *R. fluitans* toch als soort gehandhaafd zijn. Evenmin zijn er weinig redenen te bedenken voor het handhaven van *Bryum bornholmense* en het niet opnemen van *Bryum barnesii* terwijl alle andere soorten uit het *Bryum bicolor* complex wel overeind zijn gebleven. Kennelijk heeft men hier de opvattingen van Smith (1978) gevolgd. Verder rijst de vraag waarom *Sporledera palustris* niet bij het genus *Pleuridium* is opgenomen. Bij de *Brachytheciaceae* is het genus *Cirriphyllum* beperkt tot een drietal soorten waaronder *C. piliferum*. De soorten *C. crassinervium* en *C. reichenbachianum* zijn analoog aan Karttunen (1990) gerekend tot *Eurhynchium*. Weliswaar wordt hierdoor het geslacht *Cirriphyllum* homogener, maar het gaat ten koste van de heterogeniteit van het geslacht *Eurhynchium*, waar bovendien ook nog *Isothecium striatum* is ondergebracht. Meer behoudend zijn de

auteurs bij de *Amblystegiaceae* waar de opvattingen van Hedenäs (in Corley and Crundwell 1991) over het opsplitsen van *Drepanocladus* in enkele nieuwe geslachten niet zijn overgenomen. Wel zijn *Scorpidium revolvens* en *S. lycopodioides* weer teruggebracht tot het genus *Drepanocladus*.

Illustraties

De flora wint aan waarde door de talrijke illustraties (149) waaraan veel zorg is besteed. De uitgever heeft dankbaar gebruik gemaakt van goede en bruikbare illustraties die in recente en oudere flora's en in diverse tijdschriften verschenen zijn. De habitus- en detailtekeningen van de thalleuze en folieuze levermossen zijn vrijwel alle duidelijk en vaak kunstzinnig uitgevoerd. Bij de bladmossen vallen vooral de detailtekeningen op; de habitustekeningen van de acrocarpe mossen, vooral de *Pottiaceae*, zijn uitstekend, die van de pleurocarpe mossen soms minder geslaagd of zelfs onduidelijk o.a. *Neckera* spp. Ook zijn enkele platen opgenomen met electronen microscopische opnamen.

Tot besluit

De auteurs hebben veel regionale flora's, checklists, rode lijsten en tijdschriften geraadpleegd waardoor deze flora veel actuele informatie bevat. Zo wordt het voorkomen van *Cololejeunea minutissima*, *Metzgeria temperata* en *Lophocolea semiteres* voor Nederland opgegeven evenals de in Nederland omstreden *Didymodon nicholsonii*. Ook de recente vondst van de zeldzame *Grimmia meteorae* (is synoniem met *G. nutans*) op de Kanarische eilanden blijft niet onvermeld.

De "Kleine Kryptogamenflora" bestaat voor 4/5 uit *Bryophyta* (mossen) en voor 1/5 uit *Pteridophyta* (varens). De laatste groep blijft hier verder onbesproken. De auteurs zijn er in geslaagd om alle mossen en varens van Europa in zo'n 426 pagina's te bundelen. Het besproken areaal omvat geheel Europa tot de Oeral en de noordrand van de Kaspische en Zwarte Zee. Ook IJsland en de arctische eilanden zijn in het areaal opgenomen. Georgië, de Kaukasus, Turkije en Cyprus als ook de Kanarische eilanden, Madeira en de Azoren vallen er buiten.

Een beknopte 'Flora van Europa' heeft uiteraard beperkingen. De gevorderde florist mist gedetailleerde informatie terwijl de beginner moeite zal hebben om wegwijs te raken in de terminologie ondanks de uitgebreide lijst van gebruikte vaktermen. Toch kan ik kan de flora aanbevelen omdat dit het enige werk is dat een compleet overzicht geeft van de bryoflora in Europa. Bovendien is het een handig naslagwerk dat snel geraadpleegd kan worden en bijzonder veel informatie bevat. Daarom leent het zich uitstekend voor excursies in binnen- en buitenland of voor vakantie. Het boek is uitgegeven in een handig formaat van 14,5 x 20,8 cm. De lay-out is prettig en de tekst is gedrukt in een kleine maar goed leesbare letter. Wie regelmatig buiten Nederland naar mossen en varens kijkt, kan veel plezier beleven aan deze fraai uitgevoerde flora.

Literatuur

- Corley, M.F.V., Crundwell, A.C., Düll, R., Hill, M.O. and Smith, A.J.E. 1982. Mosses of Europe and the Azores; an annotated list of species, with synonyms of the recent literature. - J. Bryol. 11: 609-689
- Corley, M.F.V. and Crundwell, A.C. 1991. Additions and amendments to the mosses of Europe and the Azores. - J. Bryol. 16: 337-356
- Grolle, R. 1983. Hepatics of Europe including the Azores: an annotated list of species with synonyms from the recent literature. J. Bryol. 12: 403-459
- Karttunen, K. 1990. Nomenclatural and taxonomic notes on *Cirriphyllum* (*Brachytheciaceae*, *Bryophyta*). - Taxon 39: 312-322
- Smith A.J.E. 1978. The Moss Flora of Britain and Ireland. Cambridge University Press